

19. december 2023
Til Miljøministeriet
2023 - 9290

Høringsvar til havstrategiens indsatsprogram og nye beskyttede havstrategiområder

Rådet for Grøn omstilling (RGO) takker for muligheden for at indgive bemærkninger til havstrategiens indsatsprogram og udpegning af beskyttede havstrategiområder. RGO's kommentarer går indledningsvist på et generelt niveau, herefter specifikke bemærkninger til hhv. indsatsprogrammet og udpegning af beskyttede havstrategiområder.

Generelle bemærkninger

Det danske vandmiljø er en forudsætning for livet i Danmark. Forvaltningen af det danske vandmiljø har de sidste mange årtier været utilstrækkelig, og vandmiljøets tilstand er generelt set ikke god. Vi har derfor en forpligtelse til at styrke og give plads til en rig natur i både ferske og salte vande og vi har brug for et rent vandmiljø for at leve det gode liv i Danmark nu og fremover. Én af de store udfordringer i dag er, at det danske vandmiljø er voldsomt forurenede med både næringsstoffer og miljøfarlige stoffer (MFS). Det bringer ligeledes Danmark på kant med EU's vandrammedirektiv, der kræver 'god økologisk tilstand' og 'god kemisk tilstand' i alle vandløb, søer og fjorde inden 2027. I forhold til den målsætning er vi langt bagud. Data viser, at 85 % af vores kystvande er i ikke-god kemisk tilstand. Og i forhold til vandløbene har Danmark slet ikke levet op til kravet om at foretage kemikalimålinger. Mere end 94 % af vandløbsstrækkene har således ukendt kemisk tilstand. Det har Europa-Kommissionen af to omgange, i hhv. 2012 og 2019, kritiseret Danmark for. Der er bl.a. vurderet ikke-god kemisk tilstand for kviksølv, bromerede flammehæmmere (PBDE), fluorstoffer (PFOS) og benz(a)pyren i kyst- og territorialfarvandene i henhold til vandrammedirektivet. Tilsvarende er der kun god økologisk tilstand i 5 ud af 109 kystvand-områder, hvor eutrofiering, som følge af en enorm udledning af næringsstoffer fra særligt landbruget, er den altoverskyggende faktor.

Der er derfor brug for en styrket indsats for at mindske udledning af både næringsstoffer og MFS. Vi er derfor glade for at se, at der er flere undersøgende initiativer i gang – men savner konkret handling til at opnå reduktioner i udledningen af både næringsstoffer og MFS til vores havmiljø.

Havets tilstand hænger sammen med landbaserede aktiviteter

Vi har på nuværende tidspunkt ikke kontrol over forbruget af kemikalier, som potentielt kan true økosystemer over hele kloden, og der udledes fortsat alt for mange kemikalier til det danske vandmiljø. Vi kan ikke alene med nogle beskyttede havområder forsøge at rette op på havets tilstand. Hvis vi fortsætter udledningerne af forurenende stoffer fra land, vil det kvæle mange af de gode intentioner, som havstrategien har, ift. at sikre havets tilstand på sigt. Problemerne som vi skaber på land, må ikke ende som problemer til havs.

Rådet for Grøn Omstilling opfordrer derfor til at der kommer et styrket samspil mellem initiativerne ift. hav og land.

Bemærkninger til indsatsprogrammet

Vedr. klapning

I dag tillades klapning i havene med store forureninger til følge bl.a. tungmetaller og PAH'er. Det bør derfor undersøges om havneaffaldet i stedet skal opbevares på landjorden fremfor at vi fortynder os ud af forureningsproblemer ved at klappe til havs. Rådet for Grøn Omstilling anbefaler på den baggrund, at vi som minimum får opretholdt grænseværdier for miljøskadelige stoffer på klappladser.

Vedr. landbrugets andel af næringsstofflørslen

Det er ikke korrekt, at landbrug udgør 70 % af kvælstofflørslen fra landbrug og spildevand. Det er korrekt, at landbrug udgør 70 % af kvælstofflørslen, hvis der medtages det naturlige baggrundsbidrag, hvilket er 20 % - og dermed er spildevand 10 %. Men ser man isoleret på den menneskeskabte (spildevand og landbrug) kommer 86 % af udledningen fra landbruget.

Vedr. udledning fra skibe, herunder åbne scrubbere

Det bør medtages som punkt, at den internationale shipping udleder en stigende mængde forurenede skubbervand indeholdende bl.a. tjærestoffer og tungmetaller. Dette er tilladt i dansk farvand, hvilket bør forbydes hurtigst muligt. Det vil fortsat være tilladt i de internationale shippingstræder, der går gennem de danske farvande – og de andre Østersølandes farvande. Derfor bør Danmark arbejde aktivt for at åbne scrubbere forbydes internationalt¹.

Da IMO desuden hidtil kun har stillet krav til nye skibe, er der brug for supplerende tiltag i Danmark. Det kunne gøres ved at differentiere havneafgifter i Danmark ift. skibenes forurening, dvs. hvilket drivmiddel der anvendes, og om der er effektive rensningsforanstaltninger.

Vedr. danske næringsstoffudledninger til Østersøen

Dette afsnit giver et billede af, at vi kan nå meget uden øget indsats og resten skal opnås ved "reallokering af merreduktioner". Vi forstår det som, at hvis Danmark via generelle tiltag kommer til at reducere udledninger til ikke-sårbare havområder, hvor reduktion ikke er nødvendigt, kan vi trække det fra i påkrævede reduktioner til sårbare havområder, hvor reduktioner virkelig er nødvendige. Merreduktioner har den effekt, at sedimentophobninger af næringsstoffer i så fald udtømmes hurtigere, hvilket vil give hurtigere målopfyldelse samlet set på grund af vandveksling mellem havområder. Denne bemærkning gælder både ift. til afsnit 9.8.2.2 og 9.8.4.3.

¹ https://rgo.dk/wp-content/uploads/RGO_011-Positionspapir-Scrubbere_2022.pdf

Vi mener, at Danmark skal opfylde HELCOM-anbefalingen om et loft for tildeling af fosfor fra husdyrgødning på 25 kg/ha til landjord, der afvander til Østersøområdet, som er skrapere end de nuværende danske fosforlofter på 30-35 kg/ha fra 2016. Danmark er i øvrigt forpligtet til at overholde det HELCOM-fastsatte loft, da dette specifikt nævnes i Helsinki-konventionens Annex III².

I forhold til tabel 9.23 omkring N fra luften (i form af ammoniak), bør der gøres opmærksom på, at der ift. både vandmiljø, biodiversitet og human sundhed, er behov for yderligere reduktioner i danske udledninger frem mod 2030 – selvom dette ikke er et krav fra EU. EU besluttede i 2016, efter pres fra den daværende danske regering, at DK kunne nøjes med samme krav i 2030 som i 2020. Når vi også nævner human sundhed, skyldes det, at ammoniak sammen med svovl fra især skibe, danner sundhedsskadelige partikler.

Vedr. reetablering af ålegræs

Udplantning af ålegræs er et eksempel på et virkemiddel, der under de rette vilkår kan fremme udviklingen mod god økologisk tilstand i kystvande³. Der skal udplantes ålegræs for at accelerere naturgenopretning, hvor næringsstofudledningen og klorofylniveau er reduceret tilstrækkeligt til at sikre ålegræssets trivsel. Men udplantning af ålegræs skal ikke bruges som erstatning for reduktioner i næringsstofudledninger fra land og bør ikke ske i områder hvor næringsstofbelastningen ikke med sikkerhed er nedbragt tilstrækkeligt.

Vi støtter generelt reetablering af ålegræs, men på baggrund af ovenstående bør det forudsætte effektive og skrapere krav til N-udledning, især fra landbruget. Ellers er det tvivlsomt om forsøgene vil få den ønskede positive effekt. I seneste vandområdeplaner var der blot en indsats for fosfor på syv tons ud af et estimeret indsatsbehov på 110 tons. Der foregår en undersøgelse af fosforvirkemidler frem mod genbesøget af landbrugsaftalen og efterfølgende vandområdeplanerne.

I forbindelse hermed peger RGO på disse konkrete forslag⁴:

- følg Helcoms loft for P-tildeling, på 25 kg/ha
- brug separering af gylle/afgasset biomasse. På den måde kan man transportere fiberfraktion længere – f.eks. fra de fosformættede jorde omkring animalske landbrug til planteavlerne, som ofte har brug for at tilføre mere fosfor til jorden. Her kan den separerede fiberfraktion substituere fosforkunstgødning – og den separerede våde fraktion fra gyllen/afgasset biomasse kan i øvrigt erstatte kvælstofkunstgødning. Effekten foreslås forstærket yderligere via en afgift på fosfor i kunstgødning.

Vedr. brug af undtagelsesbestemmelser

Der foreslås undtagelsesbestemmelser, pga. tilførsel fra a) depoter på havbunden og b)

² <https://helcom.fi/about-us/convention/annexes-to-the-convention-2/annex-iii/>

³ <https://www.sdu.dk/da/nyheder/forskningsnyheder/aalegraes>

⁴ <http://fremtidenslandbrug.dk/publikationer/baggrundsrapport-fremtidens-landbrug-2-0-fosforscenariet/>

andre landes vandområder. Men brugen af disse undtagelser kan blive en sovepude. Og begrundelserne virker ikke veldokumenterede. Det er vigtigt at have in mente, at jo før vi reducerer, jo hurtigere får vi nedbragt depoterne på havbunden, fremfor at øge dem. Forskningen peger desuden på, at de fleste tilgrænsende havområder er renere end de danske. Det virker derfor helt forkert at konkludere, at Danmark ikke kan opnå god tilstand, grundet udenlandske tilførsler af næringsstoffer, og der derfor kan anvendes undtagelsesbestemmelsen i havstrategidirektivets art. 14, stk. 1, litra a (Handlinger eller undladelser, som den pågældende medlemsstat ikke er ansvarlig for) generelt for begge regioner og alle zoner. Second Opinion-rapporten fra november 2023 slog fast, at udenlandske tilførsler kun har signifikant betydning for ca. 17 ud af 109 kystvandområder, og det kun er enkelte vandområder af disse, hvor betydningen er markant. Dermed kan det ikke siges, at de udenlandske tilførsler umuliggør målopfyldelse for disse områder. Dette bør klart fremgå af teksten.

Der savnes desuden en redegørelse for, hvordan Danmark har tænkt sig at arbejde for, at andre lande reducere udledninger, så dansk målopfyldelse kan sikres.

Grundet ophobning i sediment kan undtagelsesbestemmelsen om naturlige forhold, som det også er tilfældet i Vandrammedirektivet, benyttes. Men det bør samtidig fremgå tydeligt, at hastigheden af udtømmning af sedimentpuljerne afhænger af den årlige tilførsel af næringsstoffer fra land. Dermed kan målopfyldelse nås hurtigere, jo mere vi sænker udledningerne til havet. Undtagelsesbestemmelserne må ikke blive en sovepude for manglende handling, da den eneste måde at overkomme de faktorer, der umuliggør rettidig målopfyldelse på, er at handle – dels ved aktivt at styrke internationalt samarbejde og dels på at sænke næringsstofudledning fra land i så høj en grad, at de ophobede sedimentpuljer tømmes hastigt.

Udledning af miljøfarlige stoffer

Det er særligt udledning af MFS fra skibsfart og spildevand, som fører til den største belastning. Det er vi ærgerlige over ikke er medtænkt i højere grad i havstrategien. Når det gælder spildevand, findes der ikke grænseværdier for, hvor store koncentrationer af kemiske stoffer der må være i selve spildevandet. I stedet findes der fra EU's side grænseværdier for, hvad der må være i det vandmiljø, man udleder til. Det betyder, at man i værste fald kan fortynde sig ud af problemerne via blandingszoner. Danske renseanlæg er bygget til at rense spildevandet for næringsstoffer og organisk stof – men ikke for MFS. Målinger viser, at vi via spildevand, vandløb og luften forurener havet med bl.a. PFAS, medicinrester og pesticider. Og det er blot et lille udsnit af mange typer af MFS'er, som kan ende i vandmiljøet omkring os. Det kan få store konsekvenser for vores havmiljø, da kemikalierne ødelægger økosystemer og ender i fisk og skaldyr – og sidenhen i mennesker via konsum.

Vedr. udledninger fra spildevandsanlæg

Dansk lovgivning stiller krav til udledning på max 1,5 mg P/l – dog max 1,0 mg P/l for større anlæg, der udleder til ferskvand⁵. Dermed efterlever vi EU's grænser for P- og N-koncentration i spildevand. EU's spildevandsdirektiv beskriver dog i Bilag 1, stk. B, 4, at *"Der skal stilles strengere krav end de i tabel 1 og/eller 2 anførte, hvis det er nødvendigt for at sikre, at kravene i andre relevante direktiver til vandrecipienterne kan opfyldes"*⁶.

HELCOM's anbefaling er at sænke grænsen til 0,5 mg/l for anlæg med en kapacitet på mere end spildevand fra 10.000 personer. HELCOM's anbefalinger er rettet mod anlæg, der udleder spildevand til Østersøområdet⁷. Udregninger viser, at hvis de 76 renselanlæg, som samlet står for omkring 75 pct. fosforudledninger fra spildevand, overholdt en grænse på 0,5 mg P/l frem for 1,5 mg P/l, ville vi reducere fosforudledning med 80 tons, eller fire pct. af den samlede fosforudledning til vandmiljø i Danmark⁸.

Vi er glade for initiativet om *spildevandsindsatser med afledte effekter i forhold til miljøfarlige stoffer*. Vi anbefaler dog, at der stilles krav til, at alle renselanlæg skal installere den bedst mulige rensningsteknologi (BAT) ved reovering eller etablering, mhp. at nedbringe udledning af næringsstoffer, forbedre mulighed for recirkulation af fosfor i spildevandsslam samt nedbringe udledning af MFS. Der findes endnu ingen teknologisk 'one size fits all'-løsning. Spildevandskilden (f.eks. hospital, by eller industri) skal derfor afgøre den teknologiske løsning alt efter, hvilke MFS, der tilføres det givne renselanlæg, og der vil derfor være forskel i, hvilken teknologi forskellige anlæg skal etablere. Vi står lige nu i en situation, hvor danske miljøteknologiske virksomheder allerede har en række effektive renseløsninger, som også ofte er karakteriseret ved at være energieffektive. De bør undersøges og udbredes til hele landet. RGO anbefaler særligt et stærkt fokus på PFAS, som senest efter 2025 ikke skal findes i udledninger fra danske renselanlæg. Der bør i det hele taget skabes incitamenter, herunder øgede rensningskrav, til at fremme yderligere teknologiudvikling på området.

PunktUdledningsSystemet (PULS) bør hurtigst muligt udvides med data om, som minimum:

- hvorfra spildevandstilførslen kommer
- hvilke MFS, der særligt forekommer i det tilførte spildevand

Senest i 2027 skal alle renselanlæg have etableret den bedst egnede teknologiske løsning til rensning for MFS. Bedst egnede teknologi bestemmes med hjælp fra det udvidede PULS, som beskrevet ovenfor. Rådet for Grøn Omstilling anbefaler desuden et øget fokus på medicinrester fra spildevand fra husholdninger samt hospitaler – med særligt fokus på hormonforstyrrende og neurotoksiske stoffer.

⁵ <https://www.retsinformation.dk/eli/ta/2017/1469>, se §22. Større anlæg er anlæg med kapacitet på 100.000 PE og derover.

⁶ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/DA/TXT/PDF/?uri=CELEX:31991L0271&from=DA>

⁷ <https://helcom.fi/wp-content/uploads/2019/06/Rec-28E-5.pdf>

⁸ Stiig Markager, 2020. Storm i et glas spildevand. Magasinet Vand & Jord, nr. 3.

Bemærkninger til beskyttede havstrategiområder

Fysiske forstyrrelser af havmiljøet øger økosystemernes sårbarhed overfor belastninger fra næringsstoffer. Omvendt vil en højere grad af beskyttede områder fremme opfyldelsen af vandrammedirektivet. Derfor opfordrer Rådet for Grøn Omstilling til en udvidelse af eksisterende trawlforbud i kystvande til som minimum at omfatte de 30 pct. kystvandområderne, hvor trawl truer god økologisk tilstand. Samtidig bør 30 pct af Danmarks samlede havområder udlægges som beskyttede havområder uden trawl. Der kan være geografisk overlap mellem de to indsatser.

Fiskeri med bundslæbende redskaber kan hindre god økologisk kvalitet i ca. 30 pct. af kystvandområderne. Bundslæbende trawl har omfattende negativ effekt på havbund og biodiversitet, hindrer ålegræsbevoksninger og hvirvler sedimentet op, hvilket frigiver ophobede næringsstoffer og kemikalier til vandsøjlen. Andelen af beskyttede havområder bør desuden hæves generelt til 30 pct. hvoraf 10 pct. bør være strengt beskyttet som urørt hav. Det nuværende areal er hhv. 4,8 pct. og 0,03 pct. Beskyttede havområder i Danmark skal leve op til internationale standarder, såsom IUCN.

Kontakt:

Pernille Haagen Larsen, pernille@rgo.dk

Niklas Sjøbeck Jørgensen, niklas@rgo.dk

Christian Ege Jørgensen, christian@rgo.dk